

สภาพและเงื่อนไขความเชื่อมโยงทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้¹

The State and Conditions of Social Cohesion among Higher Education Students in Southern Border Provinces¹

สมฤดี สงวนแก้ว² เกษตรชัย และหิม³ วันชัย ธรรมสังการ⁴

Somruedee Sangunkaew² Kasetchai Laeheem³

Wanchai Dhammasaccakarn

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของนางสาวสมฤดี สงวนแก้ว เรื่อง “การพัฒนา
รูปแบบการเสริมสร้างความเชื่อมโยงทางสังคมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี” (This article is a part of the dissertation on Model Development for the Enhancement
of Social Cohesion among Students of Prince of Songkla University, Pattani Campus) โดย
โครงการวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ใบรับรองเลขที่ COA No. 036/2566

² นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ (Ph.D. Candidate, Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand) E-mail: somrudee.s@psu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Society,
Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat
Yai Campus, Thailand) E-mail: lkasetchai@yahoo.com

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Society,
Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University,
Hat Yai Campus, Thailand) E-mail: dh_wanchai@yahoo.com

Received: June 17, 2023

Revised: January 8, 2024

Accepted: March 1, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2-4 จำนวน 15 คน บุคลากร ผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษาจำนวน 9 คน และอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปีจำนวน 3 คน รวม 27 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในระดับที่ยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ เงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมมีสามระดับคือ ระดับปัจเจกบุคคล มาจากแรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น และการมีส่วนร่วมระดับชุมชน มาจากค่านิยมที่ยึดถือร่วมกันและทุนทางสังคม และระดับสถาบันเกิดจากบทบาทของสถาบัน ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอสองระดับคือ ระดับนโยบาย ผู้บริหารควรตระหนักและกำหนดนโยบายเชิงรุกต่อการสร้างสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมระดับปฏิบัติ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับบนพื้นฐานการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างวัฒนธรรม คณาจารย์และฝ่ายกิจการนักศึกษาควรเพิ่มทักษะการจัดการความหลากหลายและการสื่อสารทางวัฒนธรรม ผู้นำนักศึกษาควรเพิ่มภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย

คำสำคัญ: เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, นักศึกษาระดับอุดมศึกษา

Abstract

This research article aimed to study the state of social cohesion among undergraduate students at Prince of Songkla University, Pattani Campus. The 27 informants of this study consisted of 15 students who were sophomore, junior and senior, 9 administrators of Student Affairs, and 3 student advisors. The data were collected through in-depth interview using a semi-structured interview form. The data were analyzed using correlation to theory concepts. The study revealed that social cohesion condition among undergraduate students established social interaction in a high level of social cohesion in many contexts. The condition establishing social cohesion comprised three levels: the individual level, which occurred with membership motivation, social cohesion perception, and participation; the community level, which considered the same value and social capital; and the institution level. The results of this study led to two levels of proposals: the policy level, where administrators should be aware of and establish proactive policies toward truly cultural diversity, and the performance level, where the administrators should emphasize extreme activity at every level based on cultural diversity management. The interaction between students from different cultures must be focused on. Lecturers and Student Affairs department should enhance diversity management skills and cultural communication. Moreover, student leaders should possess the cultural leadership to be an exemplary model in living together in cultural diversity society.

Keywords: Conditions of social cohesion, Southern Border provinces, Higher Education Students

บทนำ

สังคมที่มีความเชื่อมโยงแน่นสท่อนให้เห้นได้จากการที่สมาชิกในกลุ่มหรือสังคมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหนียวแน่นกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมจนกลายเป็นความผูกพัน เกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวกัน อย่างเหนียวแน่น (sticking together) นำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social solidarity) ในท้ายที่สุด ความเชื่อมโยงทางสังคม (social cohesion) ยังหมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้คน และแบบแผนของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและความไว้วางใจที่เกิดขึ้น หากกลุ่มหรือสังคมใดขาดความเชื่อมโยงจะเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดภายในสังคม มีอัตราการก่ออาชญากรรมสูงและรุนแรง และพบเห้นการเลือกปฏิบัติ (discrimination) ต่อชนกลุ่มน้อย การละเมิดสิทธิมนุษยชน (human right violation) ตลอดจนนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมได้อีกด้วย (สมฤติ สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

การศึกษาระดับอุดมศึกษาสร้างคุณูปการที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าของเกษตรกรรมซึ่งอาศัยนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มาจากการศึกษาวิจัย แรงงานมีทักษะสูงขึ้นจากการได้รับความรู้และการฝึกอบรม เป็นต้น นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษายังมีบทบาทช่วยสร้างชาติผ่านการสร้างความเชื่อมโยงทางสังคมอีกด้วย เพราะเมื่อผู้คนที่แตกต่างและหลากหลายมาอยู่ร่วมกันในสถาบัน พวกเขาจะได้รับการขัดเกลาโดยสถาบันซึ่งนอกจากความรู้และทักษะผ่านเนื้อหาหลักสูตรแล้ว ยังได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังความเป็นอิสระทางวิชาการและความเป็นกลางทางวิชาการซึ่งจะทำให้ได้รับประสบการณ์การเผชิญกับทศนะที่แตกต่าง ฝึกการรับฟังการโต้แย้งทางความคิด สิ่งนี้สำคัญในการยอมรับผู้อื่นที่แตกต่างซึ่งเป็นหลักการเคารพซึ่งกันและกัน ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและร่วมมือของนักศึกษาจะทำให้เกิดทักษะการแก้ปัญหา ตั้งคำถามและถกประเด็น อธิบายโต้แย้ง ระดมสมอง และการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ปัญหาและสร้างโครงการภายใต้สภาวะที่ต้องพึ่งพาระหว่างกันในทางบวก การร่วมมือกันทำงานทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและช่วยให้คนอื่นประสบความสำเร็จด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในชุมชน ซึ่งเป็นหลักการของทุนทาง

สังคมนั่นเอง ไม่เพียงเท่านั้น การรณรงค์วัฒนธรรมความซื่อสัตย์ทางวิชาการก่อให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าการมีชีวิตอยู่ในชุมชนแห่งความไว้วางใจ นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษายังสามารถรณรงค์สร้างความร่วมมือระหว่างนักศึกษาที่กำลังศึกษาและสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยการสร้างความรู้สึกของความเป็นชุมชนผ่านเครือข่ายที่เหนียวแน่น เช่น การจัดตั้งเป็นอาศรม (Residential Colleges) เครือข่ายเช่นนี้เป็นโอกาสสำหรับการถักทอความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนอย่างใกล้ชิดและการเชื่อมถึงกัน สิ่งนี้จะส่งเสริมชุมชนของสถาบันให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อความหลากหลายก็สำคัญเช่นกัน เพราะในสถาบันอาจมีนักศึกษาที่อยู่ร่วมกันเป็นประจำ ผู้ไปกลับ และผู้ที่ไปฝึกอบรมเพื่อกลับมาศึกษาต่อ และนักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นแต่กำเนิดและนักศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยอาจเป็นที่แรกที่นักศึกษาจำนวนมากได้เข้าสู่การปฏิสัมพันธ์ต่อคนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ มันสำคัญในแง่ของการหยุดการแบ่งแยกในสังคม พวกเขาจะแสดงถึงความตระหนักและการยอมรับอย่างมากต่อผู้คนที่มาจากวัฒนธรรมอื่นๆ และอาจถือเป็นพันธกิจในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติในสังคมของเราให้ดีขึ้นอีกด้วย สุดท้ายสถาบันถูกคาดหวังให้ทุกส่วนงานปฏิบัติต่อนักศึกษาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และต้องกระจายไปสู่บริบทอื่นอย่างทั่วถึงด้วย เช่น กระบวนการคัดเลือกเพื่อรับเข้าศึกษา (Moiseyenko, 2005) บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวนี้อาจช่วยให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมและร่วมมือกัน ความรับผิดชอบต่อชุมชน การถักทอความสัมพันธ์ การตระหนักและยอมรับต่อผู้คนต่างวัฒนธรรมซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของความเชื่อมั่นทางสังคม โดยจะปลดปล่อยการแบ่งแยกผู้คนในมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากแห่งหนึ่งในการจะขัดเกลากิจด้านวิชาการและถ่ายทอดค่านิยมร่วมพื้นฐานทางสังคมดังกล่าวนำให้ผู้ที่มีความแตกต่างหลากหลายได้เรียนรู้และยึดถือปฏิบัติจนสามารถสร้างสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันได้อย่างเหนียวแน่นเป็นปึกแผ่นต่อไปได้ เมื่อนักศึกษาที่มีภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกันมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัย นอกจากการเรียนตามหลักสูตรแล้วพวกเขาจะได้เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรหลายด้านที่ทางมหาวิทยาลัยจัดไว้ให้ตลอด

ระยะเวลาที่ศึกษา รวมจำนวนไม่น้อยกว่า 17 กิจกรรมและไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2550) มีทั้งลักษณะเลือกเข้าร่วมตามชั้นปี และเลือกเข้าร่วมตามความสนใจ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2560) เพื่อให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะ มีทักษะชีวิตความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม ความภาคภูมิใจในสถาบัน ความเป็นลูกพระบิดา ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวไม่แบ่งแยกวิทยาเขต และมีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม (ธนาพงศ์ ไชยริย์, 2563) นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรอีกจำนวนมากที่ทางคณะและหลักสูตรที่ได้จัดไว้ให้นักศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย กล่าวได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักศึกษาที่มีความต่างกันได้ปะทะสังสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ ตลอดจนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นกลไกพื้นฐานที่เอื้อให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมเบื้องต้นในมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความรุนแรงจากการก่อความไม่สงบได้ส่งผลกระทบต่อด้านความหวาดระแวง ความไม่ลงรอยกันระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและกระจายไปถึงสถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (นิชา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) และจากการสำรวจข้อมูลด้านการนับถือศาสนาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในปัจจุบันเมื่อ 15 มีนาคม 2564 พบว่ามีสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม, พุทธ, และคริสต์ มีจำนวน 5,470, 925, และ 4 คนตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 85.44, 14.45, และ 0.062 ตามลำดับ (งานทะเบียนและรับนักศึกษา กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี, 2563) สะท้อนถึงนัยเรื่องความเป็นชนกลุ่มใหญ่ (majority group) ของนักศึกษาที่เป็นมลายูมุสลิม โดยที่กลุ่มคนจำนวนน้อย (minority group) อาจไม่ได้มีอำนาจต่อรองหรือมีส่วนร่วมในการออกแบบปฏิสัมพันธ์และจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคม และแม้ว่าข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมจะทำให้เห็นว่า การปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันทั่วไประหว่างนักศึกษาต่างกลุ่มชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยดูจะเป็นปกติวิสัยเพราะมีข้อกำหนดและเงื่อนไขด้านการเรียนที่ทำให้ต้องพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกัน แต่จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าความใกล้ชิดสนิทสนมจนพัฒนาเป็นความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่นนั้น มีอยู่ในระดับต่ำเพราะต่างฝ่ายต่างมีความรู้สึกแปลกหน้าซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจ

ต่อกันน้อยอันเป็นผลจากความกลัวต่อสถานการณ์ความไม่สงบและความรุนแรง (นิชา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) และความไม่เข้าใจในกฎข้อห้ามตามหลักศาสนาอิสลามที่ละเอียดอ่อนจำนวนมากอาจจะทำให้นักศึกษาต่างศาสนาไม่รู้ไม่เข้าใจ จึงทำให้เข้ากันได้ยาก จนอาจเกิดความหึงเหิน (ชูณี, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) ที่น่าสนใจคือประเด็นความภาคภูมิใจในความเป็นชาตินิยมมลายูที่เข้มข้นจนกังวลว่าการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มนักศึกษาต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์จะกร่อน ทำลายอัตลักษณ์มลายูมุสลิมให้เจือจางไม่บริสุทธิ์จึงทำให้นักศึกษามุสลิมเลือกรวมกลุ่มกันเฉพาะมุสลิม (บาเกี, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) ประเด็นนี้ลุกลามไปถึงการทำกิจกรรมในห้องเรียนที่แยกกลุ่มกันระหว่างนักศึกษาต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปรากฏการณ์เหล่านี้กำลังสะท้อนถึงการผลักรออกจากกัน (Exclusion) และการแยกตัวออกเป็นกลุ่ม (Separation) ซึ่งหากสถานการณ์ความไม่สงบยังคงดำเนินต่อเนื่องไปอาจส่งผลกระทบให้เกิดการแยกออกจากกัน (Cleavage) ระหว่างกลุ่มนักศึกษาต่างชาติพันธุ์ได้ในที่สุด หากพิจารณาอย่างละเอียด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีกำลังเผชิญกับสภาวะการขาดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาซึ่งถูกระทบและสั่งสมมาจากหลายเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม หากเพิกเฉยอาจลุกลามไปถึงปัญหาความขัดแย้งทางสังคมวัฒนธรรมอื่นที่ไม่อาจประเมินและป้องกันได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบสภาพและหาต้นทางของปัญหาเพื่อป้องกัน ตลอดจนเสริมสร้างแนวทางการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นในหมู่นักศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การที่จะตอบคำถามได้ว่ามหาวิทยาลัย ควรมีแนวทางที่จะเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมอะไรและอย่างไรบ้าง ควรจะต้องทำความเข้าใจถึงสภาพความเชื่อมั่นทางสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และควรต้องค้นหามีเงื่อนไขใดบ้างภายใต้บริบทของความเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้และบริบทของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่จะนำไปสู่ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ โดยบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษา คณาจารย์ ผู้บริหารและส่วนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาแนวทาง แผนงาน ตลอดจนนโยบายเกี่ยวกับการใช้

ชีวิตร่วมกันในมหาวิทยาลัยบนความหลากหลายได้อย่างผาสุกและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดความเชื่อมโยงแน่นทางสังคม (social cohesion)

ความเชื่อมโยงแน่นทางสังคม (social cohesion) หมายถึง สังคมที่มีความเป็นปึกแผ่น (solidarity) โดยสมาชิกต่างยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวเข้าด้วยกัน (sticking together) กับสมาชิกคนอื่น ๆ (Durkheim, 1897 อ้างถึงใน Fonseca, Lukosch, and Brazier, 2019) ความยึดเหนี่ยวเข้าด้วยกันนั้นคือการที่สมาชิกต่างมีความผูกพันทางอารมณ์เข้าด้วยกัน โดยต่างมีปฏิสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัย (interdependence) ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน (mutual support) มีความไว้วางใจ (trust) ต่อสมาชิกคนอื่น ๆ รวมถึงปรารถนาที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมในลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (remaining united) (Berman and Phillips, 2004) นิยามความเชื่อมโยงแน่นทางสังคมที่ใช้ในบทความนี้หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลในฐานะสมาชิกสังคมยึดถือค่านิยมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (shared values and common identity) มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของสังคม (sense of belonging) มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยสมัครใจ (voluntary social participation) มีความตระหนัก (recognition) และความอดทน (tolerance) ต่อผู้คนที่มีความแตกต่าง และหน่วยงานซึ่งหมายถึงสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ของสมาชิกในสังคมโดยสนับสนุนสิทธิและโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (สมฤดี สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

2. เจาะลึกสำคัญของแนวคิดความเชื่อมโยงแน่นทางสังคม ได้ถูกจัดแบ่งอยู่ในระดับที่แตกต่างกันสามระดับ โดยเงื่อนไขต่าง ๆ ในแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงถึงกัน และมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันดังนี้

2.1 ความเชื่อมโยงแน่นทางสังคมระดับปัจเจกบุคคล (the individual level) เป็นมุมมองในเชิงจิตวิทยาที่พิจารณาไปที่ระดับปัจเจกบุคคลในสังคม พบว่ามีเงื่อนไข 3 ประการที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงแน่นทางสังคม

2.1.1 แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก (membership attraction)

หมายถึง ปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคมมีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม สามารถระบุตัวตนเข้ากับกลุ่มได้ ประารถนาที่จะเป็นสมาชิกและดำรงความผูกพันทางอารมณ์ที่จะอยู่ในกลุ่มหรือสังคมต่อไป รวมถึงชื่นชอบและยอมปฏิบัติตามค่านิยมและบรรทัดฐานของกลุ่มหรือสังคมที่ตนสังกัด ตลอดจนมีความไว้วางใจต่อผู้อื่น และมีส่วนร่วมในทางบวกต่อกิจกรรมของกลุ่ม (สมฤดี สงวนแก้วและคณะ, 2563) โดย Carron (1982) พบว่า แรงจูงใจในการเป็นสมาชิกมาจากการได้รับความพึงพอใจจากกลุ่ม และความพึงพอใจเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มถือเป็นรางวัลส่วนบุคคลที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลอยากเข้าร่วมเป็นสมาชิก และดำรงความผูกพันกับกลุ่ม Friedkin (2004) ยืนยันว่า ทัศนคติของการเป็นสมาชิกคือความปรารถนาหรือความตั้งใจที่จะอยู่หรือเป็นสมาชิกในกลุ่ม การระบุตัวตนหรือการแสดงตน (identification) ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือแสดงความจงรักภักดี (loyalty) ต่อกลุ่ม ส่วนพฤติกรรมของการเป็นสมาชิกคือ การตัดสินใจที่จะดำรงอยู่กับกลุ่ม โดยมีส่วนร่วมในกลุ่ม และมีความรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่มต่อไป

2.1.2 การรับรู้ความเชื่อมโยงแน่น (perceived cohesion) เป็น

ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลที่ว่าตนเองมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของของกลุ่มหนึ่ง ๆ (sense of belonging) และเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม (feelings of morale) ถ้าปัจเจกบุคคลไม่รู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของแล้วก็จะไม่ปรารถนาที่จะเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือในสังคม และถ้าไม่มีความรู้สึกพึงพอใจแล้ว แรงจูงใจที่จะร่วมทำใ้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือสังคมบรรลุผลสำเร็จได้ก็จะลดน้อยลงไปด้วย (Bollen and Hoyle, 1990)

2.1.3 การมีส่วนร่วม (participation) เป็นพฤติกรรมของปัจเจก

บุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ที่แสดงออกถึงความสามารถในการเข้าไปมีส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มด้วยความสมัครใจ เสรี ปราศจากการบังคับหรือขู่เข็ญ ทั้งนี้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ไม่ต้องไม่ขัดกับค่านิยมและบรรทัดฐานหลักของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น การพูดคุย ประึกษา หรือแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน การออกเสียงในการโหวตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กระทำอย่างสมัครใจ จึงสัมพันธ์

ในทิศทางบวกกับระดับความเชื่อมั่นทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกที่มีส่วนร่วมอย่างอิสระ ในกิจกรรมของกลุ่มซ้ำ ๆ ก็มักจะมี ความเชื่อมั่นทางสังคมสูง (Legun, 2008; Dekker and Kempen, 2009; Jeannotte, 2003 อ้างในสมฤดี สงวนแก้วและคณะ, 2563)

2.2 เจื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับชุมชน (the community level) เป็นมุมมองในเชิงจิตวิทยาสังคม ที่พิจารณาไปที่ระดับปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม มี 2 เจื่อนไขสำคัญ ที่สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม

2.2.1 ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน (shared community values) เป็นความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมที่มีต่อการยึดถือค่านิยมหรือวัฒนธรรมพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน ความผูกพันทางอารมณ์ที่มีต่อสมาชิกคนอื่นและถิ่นที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก ความยุติธรรม เสรีภาพทางสังคมและความเท่าเทียมต่อโอกาสทางสังคม ตลอดจนความตระหนักและเคารพ ผู้อื่นในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน เมื่อสมาชิกในชุมชนหรือสังคม ร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจ ความเป็นปึกแผ่นหรือ ความเชื่อมั่นทางสังคม (Bredahl, Hotug, and Kongshøj, 2018)

2.2.2 ทุนทางสังคม (social capital) หมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ ทางสังคม (social networks) บรรทัดฐาน (norms) และความไว้วางใจ (trust) ต่อกันของ สมาชิก ทุนทางสังคมมี 2 มิติ คือ มิติเชิงโครงสร้างหมายถึงแบบแผนการเชื่อมโยงติดต่อกัน อย่างเป็นทางการ การมีส่วนร่วมในองค์กรด้วยความตั้งใจ และมิติความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจเจกและคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้มีเครือข่ายที่กว้างขึ้น เน้นไปที่ความไว้วางใจ ความยุติธรรม และบรรทัดฐานทางสังคมที่นำไปสู่พันธะสัญญาและความคาดหวังการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Lewicki and Brinsfield, 2009) ทุนทางสังคมสามารถวัดได้จากระดับของความไว้วางใจ ของสมาชิกต่อสังคมและสถาบัน ระดับการรับรู้ถึงการตอบแทน ระดับการรับรู้ถึงการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมโดยสมัครใจทั้งเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การยึดถือบรรทัดฐานร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สนับสนุนการกระทำและความร่วมมือของปัจเจกบุคคลในลักษณะที่

เสริมประโยชน์ซึ่งกันและกัน เมื่อปัจเจกบุคคลได้มีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมหรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ๆ พวกเขาจะได้รับประโยชน์จากทุนทางสังคมนี้ โดยจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายของการกระทำและเกิดผลลัพธ์ที่ดีแก่ชุมชน

2.3 เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับสถาบัน (the institution level) ซึ่งมีเงื่อนไขบทบาทของสถาบัน (role of institutions) หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของสิทธิและความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดและตามความคาดหวังของสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของความตระหนัก การยอมรับและการปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนที่แม้จะมีความคิดความเชื่อ ค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิตและสถานการณ์ที่แตกต่างกันในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าสถาบันที่เป็นตัวแทนของรัฐต้องกำหนดนโยบาย วางแผนกลยุทธ์ และลงมือปฏิบัติหรือจัดให้มีการกระทำใด ๆ ที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนต่อการจัดการกับความแตกต่างหลากหลายทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสมาชิกทุกคนในสังคมให้อยู่ในสถานะที่สงบเรียบร้อยและเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเท่าเทียมกันในสังคม (สมฤดี สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

Jenson (1998) กล่าวว่างานวิจัยจำนวนมากชี้ว่า ถึงแม้ว่าค่านิยมที่แตกต่างกันและความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะไม่ได้เป็นปัญหาในตัวเองหรือไม่ได้ทำให้การยึดเหนี่ยวกันทางสังคมร่อนลง แต่ก็สร้างความไม่ลงรอยกันอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และความสั่นคลอนในความเชื่อมั่นทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างอยู่ตลอดเวลา และสถาบันรัฐจัดการต่อความขัดแย้งและแตกต่างกันอย่างไม่ชัดเจน ดังนั้นบทบาทของสถาบันจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อการที่สมาชิกจะได้รับความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และรัฐต้องมีบทบาทสำคัญบนพื้นฐานของความเสมอภาคและยุติธรรมในการสร้างข้อตกลงการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย หรือทำอย่างไรให้ทุกฝ่ายที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะด้านใดก็ตามอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (Baeker, 2002) ต้องดำเนินนโยบายที่ตระหนักถึงความแตกต่างหรือสร้างวิธีการที่จะเผชิญกับความขัดแย้งและค่านิยมที่ขัดกันที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Eizaguirre et al., 2012)

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพื้นที่ศึกษาคือมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 27 คน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน โดยเลือกตัวอย่างแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ใช้เหตุผลและพิจารณาของผู้อยู่อาศัยว่าหน่วยใดเป็นกลุ่มตัวอย่างที่คิดว่าจะสามารถเป็นตัวแทนของประชากรเป้าหมาย จากนั้นเลือกตัวอย่างตามสะดวก เพื่อพยายามรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ยินยอมให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ และเลือกตัวอย่างแบบยืนยันและขัดแย้งคือเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีผลในการให้ข้อมูลในทิศทางตรงกันข้ามกัน (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

- กลุ่มนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 เป็นนักศึกษามลายูมุสลิมและเป็นนักศึกษาไทยพุทธ เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและจบจากโรงเรียนสามัญศึกษาทั่วไป จำนวน 15 คน ทั้งนี้เลือกจากสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของทุกคณะในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยเทียบเคียงกับ International Standard Classification of Education ปี 2013 (UNESCO, 2015) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือนักศึกษามลายูมุสลิม จำนวน 8 คนและเป็นนักศึกษาไทยพุทธ จำนวน 7 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มาจากหลากหลายศาสตร์ สาขา และมุมมองต่อการใช้ชีวิตและปฏิสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้มีความยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

- กลุ่มบุคลากรและผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษา ที่เป็นมลายูมุสลิมและไทยพุทธ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ โดยเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ในฝ่ายพัฒนานักศึกษาระดับคณะและวิทยาเขตที่ปฏิบัติงานด้านกิจการนักศึกษาเป็นเวลา 4 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คนและ 2 คนตามลำดับ และเป็นผู้บริหารฝ่ายพัฒนานักศึกษาระดับคณะและระดับวิทยาเขตที่ทำหน้าที่ดูแลนักศึกษา และเป็นผู้ดำเนินนโยบายด้านพัฒนานักศึกษามาเป็นเวลากว่า 4 ปี จำนวน 3 คน และจำนวน 1 คนตามลำดับ รวมจำนวน 9 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้ยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

- กลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี โดยเลือกอาจารย์ที่ทำหน้าที่ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี ที่เป็นมลายูมุสลิมและไทยพุทธ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน จากสาขาด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทั้งนี้เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปีมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี จำนวน 3 คน มีความยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้นตามประเด็นวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ และเงื่อนไขที่สนับสนุนการเสริมสร้างความเชื่อมั่นแนวทางสังคมระหว่างนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางหลักในการดำเนินการสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับบริบทของผู้ให้ข้อมูลหลักและเป้าหมายของการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ เท่ากับ .901 และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ใบรับรองเลขที่ COA No. 036/2566

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และทำการบันทึกเสียงสนทนาด้วยเครื่องบันทึกเสียง โดยได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งระยะเวลาสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่เกิน

60 นาที จากนั้นทำการถอดเทปและบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำมาเรียบเรียง และวิเคราะห์พร้อมตรวจสอบข้อมูล

4. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกต หรือสัมภาษณ์ และวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาประมวลผล จัดหมวดหมู่ข้อมูล แล้วทำความเข้าใจกับข้อมูล วิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวคิดเป็นหลักในการวิเคราะห์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการยึดหลักตรรกะเทียบเคียงแนวความคิด ทฤษฎี จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Analytical Description)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมีสภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ โดยเมื่อนักศึกษาจำนวนมากและมีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัยจะได้รับการขัดเกลา หล่อหลอมอัตลักษณ์ร่วมและค่านิยมพื้นฐานทางสังคมในการอยู่ร่วมกันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดปฏิสัมพันธ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ซึ่งนำไปสู่ความไว้วางใจ ความรู้สึกยึดเหนี่ยวผูกพันกับเพื่อนสมาชิกและสถาบัน ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้อธิบายเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาไว้ดังนี้

หนึ่ง ความเชื่อมั่นทางสังคมระดับปัจเจกบุคคล (the individual level)
ซึ่งนักศึกษามีความเชื่อมั่นทางสังคมจากการที่พวกเขามี

1) แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก (membership attraction) ของมหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักต่างให้ข้อมูลว่า พวกเขามีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิก มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมหาวิทยาลัยด้วยการเลือกสถานที่เรียน และพยายามสอบเข้าเรียน อีกทั้งมีความตั้งใจที่จะรักษาสถานภาพและบทบาทของการเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยด้วยการพยายามระบุด่วนและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ เพราะมีความชื่นชอบต่อการเป็นนักศึกษาในสังกัดของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักอธิบายว่า

“...อยากเข้ามาเรียนใน ม.อ. ตั้งแต่เริ่มเรียนมัธยม 5 เพราะว่า ม.อ. มีชื่อเสียงโด่งดัง ใคร ๆ ก็รู้จักว่าคนที่มาเรียนที่นี่เก่ง มีความน่าเชื่อถือ และมีแต่คนต้อนรับ...” (อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566)

“...ดีใจและภูมิใจที่ได้เป็นลูกพระบิดาค่ะ เวลามีคนถามว่าเรียนที่ไหนก็ตอบด้วยรอยยิ้มว่าเรียน ม.อ. บัดตานี...” (ณิชา (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 เมษายน 2566)

“...ภาคภูมิใจและรู้สึกดีทุกครั้งที่ได้เข้าชั้นนักศึกษา ม.อ. ตั้งใจว่าจะแต่งตัวด้วยชุดนักศึกษาแบบนี้ไปจนจบปี 4...” (ชูณี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

2) การรับรู้ความเชื่อมั่น (perceived cohesion) เกิดจากการที่นักศึกษามีความรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่มีเป็นทุนอยู่เดิมแล้ว และมีความรู้สึกในเชิงบวก ความรู้สึกผูกพัน รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสถาบันซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบัน โดยความรู้สึกทุกข้อร้อน กังวลใจ และคับข้องใจ เมื่อถูกยึดเยียดภาพเหมารวมในทางลบแก่มหาวิทยาลัย ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามีการรับรู้ความเชื่อมั่นทางสังคม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักอธิบายไว้ดังนี้

“...หนูรู้สึกดีนะค่ะที่ได้มาอยู่ในรั้ว ม.อ. ได้เป็นลูกพระบิดาตานี แล้วก็อยากให้ ม.อ. บัดตานี ดำรงอยู่คู่กับสามจังหวัดไปตลอด ที่นี่เป็นเหมือนบ้านหลังที่สอง...”

(น้ำ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครองท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566)

“...เวลามีเพื่อนต่างสถาบัน คำถามว่าอยู่ ม.อ. ปัตตานีน่ากลัวมั๊ย ทำไมไปเลือกที่เรียนที่นั่น ทำไมไปเรียนสงขลاناจะดีกว่า คือเราไม่ได้รู้สึกกลัว แล้วพอมายู่จริง ๆ ไม่ได้มีอะไรอย่างที่ว่าออกไปเลย และอยู่ไปนาน ๆ มันก็ดี สบายใจ อบอุ่น คือรู้สึกว่ที่นี่ใช่เลย เป็นที่อยู่ของเราถ้าไม่นับบ้านนะ...” (ชูณิ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

“..เวลามีใครพูดว่า ม.อ.ปัตตานีว่าเป็นมหาลัยกำปง (กำปงแปลว่าบ้านนอก) ผมฟังแล้วก็รู้สึกไม่โอเคนะ มันไม่ใช่อย่างที่เค้า อยากให้เค้ามาเห็น มาอยู่ มาใช้ชีวิตดูว่าเป็นอย่างไร ที่นี้ไม่ใช่บ้านนอกนะ อาจจะบอกเค้านะครับว่าอยู่ที่นี้ทั้งปี เพื่อนและอาจารย์คนใน ม.อ.เราอยู่กันแบบพี่น้อง วิถีชีวิตแบบชุมชนอาจจะมีความสุขมากกว่าในเมืองแบบที่เค้าอยู่ด้วยซ้ำไป ผมรู้สึกมีความสุขในะ” (อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566)

3) การมีส่วนร่วม (participation) นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมีความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกันจากการที่พวกเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่จัดโดยหน่วยงานภายในและนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งกิจกรรมที่พวกเขาเข้าร่วมอย่างสมัครใจและเป็นไปอย่างเสรีนั้น ทำให้พวกเขาได้รู้จักเพื่อนใหม่ เพื่อนต่างคณะ ต่างสาขาวิชาเอก เพื่อนในสาขาวิชาเอกมากขึ้น และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ทำให้ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังได้ปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและซ้ำบ่อยก็ยิ่งทำให้รู้จักกันและสนิทกันมากขึ้น กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสมัครใจและปราศจากการบังคับทำให้พวกเขาเข้ามาพบและสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนดึงดูดให้รวมตัวกันเป็นกลุ่มที่สนิทสนมกันได้ โดยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นอุปสรรคให้แบ่งแยกพวกเขาออกจากกัน ดังรายละเอียดที่ให้ไว้ดังนี้

“...หนูได้เพื่อนใหม่และรู้จักเพื่อนในคณะมากขึ้นตอนเข้าร่วมกิจกรรมปี 2 ตอนนั้นไปช่วยทำงานสโมสรนักศึกษาคณะ...เลือกอยู่ฝ่ายสวัสดิการเพราะชอบดูแลคนอื่น ๆ พอได้ทำงานร่วมกับเพื่อน รุ่นพี่ ก็สนุก... ก็ชอบทำกิจกรรมเพราะทำให้ได้รู้จักเพื่อนรู้จัก

คนเยอะมากขึ้นจนถึงตอนนี้เป็นเพื่อนเอกที่สนิทกันไปแล้ว...” (นุก (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนิเทศ, สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2566)

“...การที่น้อง ๆ ในสาขาวิชาเอกไปทำกิจกรรมรับน้องนอกมหาวิทยาลัยก็ดี ภายในมหาวิทยาลัยก็ดี หรือแม้แต่นั่งล้อมวงกินข้าวร่วมกันเป็นสาขาวิชาเอกก็ดี ทำให้น้องมีเพื่อน สร้างความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ยิ่งทำให้รู้จักกันดีขึ้นกว่าการรู้จักผ่านคำบอกเล่าของคนอื่น มันป้องกันความเข้าใจผิด มันป้องกันการอยู่ชั่วตรงข้ามกันได้พอดี...” (ศิย์ (นามสมมุติ), นักวิชาการอุดมศึกษาฝ่ายพัฒนานักศึกษา, สัมภาษณ์เมื่อ 10 พฤษภาคม 2566)

“...ตอนที่เข้ามาเรียนใหม่ ๆ ก็ไม่ค่อยกล้าพูดคุยกับใครกลัวคนอื่นจะดูถูกการพูดภาษาของเรา เลยอยู่แต่กับเพื่อนที่มาจากปอเนาะด้วยกัน ไม่ค่อยรู้จักเพื่อนที่อื่นเท่าไร กิจกรรมแรก ๆ ที่เข้ากับมหาวิทยาลัยก็มีเพื่อนบ้าง แต่มีเพื่อนเยอะจริง ๆ ก็ตอน ปี 2 ที่ได้เข้าเอก ได้ร่วมกันเตรียมกิจกรรมของเอก...ได้วางแผน เตรียมสถานที่ เตรียมงาน ทั้งเหนื่อยทั้งสนุกด้วยกัน ที่นี้ก็เริ่มมีเพื่อนมากขึ้นเรื่อย ๆ เอง ก็มาคิดว่าจริง ๆ เพื่อนก็ไม่ได้มองเราในแบบที่เราคิด ยิ่งพอคุยกันตอนทำงานด้วยกันมากขึ้นก็ยิ่งรู้จักกันมากขึ้นก็ไม่ค่อยอายและกล้าเข้าหาเพื่อน ทั้งเพื่อนไทยพุทธ เพื่อนเอกอื่น...” (บาก็ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง, สัมภาษณ์เมื่อ 2 มีนาคม 2566)

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาในระดับปัจเจกบุคคลเกิดได้จากแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกที่จะเข้ามาเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้และการดำรงความมุ่งมั่นที่จะเป็นนักศึกษาต่อจนจบการศึกษาและเกิดได้การรับรู้ความเชื่อมั่นที่นักศึกษาที่มีความรู้สึกพึงพอใจ รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและผูกพันกับสถาบัน ประกอบกับเมื่อพวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยอย่างอิสระและสมัครใจแล้วก็จะยิ่งทำให้พวกเขาสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างกว้างมากขึ้น ทำให้ปลดความแปลกหน้า การพลัดออกจากกันหรือการแยกตัวออกเป็นกลุ่มได้

สอง เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับชุมชน (the community level)
มี 2 เงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาดังนี้

1) ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน (shared community values)

แม้ว่าภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีจะมีนักศึกษาที่มีความต่างทางชาติพันธุ์ มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมีผู้คนต่างภูมิลำเนาอยู่ร่วมกัน ที่สำคัญคือนักศึกษามลายูมุสลิมต่างได้รับถ่ายทอดและปลูกฝัง อย่างเคร่งครัดในหลักการของอิสลามที่กำกับวิถีคิด วิถีชีวิตมาอย่างแน่นหนาและยาวนานทั้งจากที่บ้าน ชุมชน และโรงเรียนสอนศาสนาว่าเมื่อมาอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการปรับตัว การปะทะกันของพรมแดนทางชาติพันธุ์และนำไปสู่ความขัดแย้งได้ก็ตาม แต่นักศึกษาก็สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดการรวมกลุ่มในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันได้หรือเรียกได้ว่ามีความเชื่อมั่นทางสังคมในระดับหนึ่งเมื่อพวกเขามีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมที่เกิดจากการยึดถือค่านิยมหลักพื้นฐานของชุมชนและของสังคมแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีร่วมกัน นั่นคือค่านิยมเรื่องความตระหนัก ยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้อื่นในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ดังผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลไว้ดังนี้

“...นักศึกษาเรามีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เห็นได้ชัดก็วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน พวกเราก็กิน เรียน ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน กิน เล่น เรียน นอนอยู่ด้วยกันได้ บางคนเป็นเพื่อนสนิทกับเพื่อนต่างวัฒนธรรมด้วย เพราะเราเข้าใจกันว่าวัฒนธรรมของใครเป็นอย่างไร บางพิธีกรรมร่วมได้ก็ร่วม ร่วมไม่ได้ก็เข้าใจว่าหลักศาสนากับวัฒนธรรมของเค้าเป็นอย่างนั้น มันก็มีเรื่องอื่น ๆ ให้เข้าร่วมทำด้วยกันมากมาย..” (น้า (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกปกครองท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566)

“...ก็มือนักศึกษารุ่นพี่บางกลุ่ม บางคนเท่านั้นที่ตั้งข้อกำหนดกับรุ่นน้องว่าอย่าไปคบคนต่างศาสนา ให้คบแต่คนศาสนาเดียวกันเพราะจะทำให้เราหลงทางด้านศาสนา และลืมเลือนไม่เคร่งครัดเรื่องศาสนา แต่สิ่งเหล่านี้มันเป็นส่วนน้อยมากและเป็นความคิดเก่าเฉพาะบางกลุ่ม บางโรงเรียนเท่านั้นซึ่งคนกลุ่มนี้ก็จะไม่ได้รับการยอมรับและอยู่กันเฉพาะแต่กลุ่มตัวเองไม่ยุ่งสงสัยกับใคร...แต่พอต้องทำกิจกรรมกับคนอื่นมาก ๆ เข้าเช่นเมื่อขึ้นปี 2 ปี 3 มีอิสระมากขึ้น แล้วก็ต้องเจอกับคนอื่นมากขึ้น ก็ยอมปรับตัว ยอมคบและเรียนรู้เพื่อนต่าง

ศาสนา ต่างจังหวัด ต่างเอกไปเองว่าเค้าเป็นยังไง ยิ่งต้องเรียนร่วมกับคนอื่น ทำกิจกรรมทำงานกลุ่มร่วมกันหลายอย่างยิ่งรู้จักกันมากขึ้น รู้และยอมรับกันมากขึ้น สุดท้ายก็ไปรวมกลุ่มกลมกลืนกับเพื่อนได้เอง...” (นพ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 2, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สัมภาษณ์เมื่อ 22 พฤษภาคม 2566)

“...เด็กที่มาจากปอเนาะที่เคร่งศาสนามาก ๆ ถูกครอบงำจากรุ่นพี่ปอเนาะเดียวกันว่าอย่าไปยุ่งกับเพื่อนต่างศาสนาหรือเพื่อนต่างปอเนาะที่เค้าไม่เคร่งมาก เดียวความเป็นมลายูจะค่อย ๆ ลดลง ... จะอยู่แต่กับกลุ่มตัวเอง... แต่พอมามี 2 ก็เริ่มคบเพื่อนแล้วเพราะสภาพสังคมเรามันมีคนที่ไม่ต่างรวมอยู่ด้วย ซึ่งเด็กคงเข้าใจขึ้นมากว่าเดิมแล้ว พอทำกิจกรรมไปเรื่อย ๆ ก็เรียนรู้เพื่อนต่างศาสนาขึ้นมาขึ้น เดียวนี้เห็นนั่งกินข้าวร่วมกันได้ ขนาดกับข้าวเพื่อนไม่ฮาลาลก็นั่งใกล้กันได้ ...” (ฮัสซัน (นามสมมุติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน 2566)

2) พุนทางสังคม (social capital) จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความเชื่อมั่นทางสังคมจากการที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมเดิม และเครือข่ายทางสังคมใหม่จากการที่พบเพื่อนใหม่ในมหาวิทยาลัยซึ่งทำให้มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น ความเชื่อมั่นยังเกิดได้จากการยอมรับเอาบรรทัดฐานของกลุ่มมาถือปฏิบัติเพื่อเทียบเคียงและกำหนดกรอบการปฏิบัติให้เข้ากันได้กับเพื่อนสมาชิกคนอื่น ๆ เพื่อจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายไว้ให้อยู่ร่วมกันได้ นอกจากนี้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความไว้วางใจต่อกันยิ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกันได้อีกด้วย ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลว่า

“...ถ้าเป็นเด็กบ้านเดียวกัน เคยเรียนที่เดียวกัน พอมาเรียน ม.อ. ก็จะสนิทมาก เหนียวแน่นมากหน่อย แล้วพอมาเจอเพื่อนใหม่ก็จะมีเพื่อเพิ่มขึ้นอีก สำหรับผมเพื่อนเก่าพาไปรู้จักเพื่อนเอกของเค้า ผมก็ได้เพื่อนมากขึ้นไปอีก ยิ่งคบยิ่งดีเพื่อนมากขึ้นไปอีก ดังนั้นจงอย่าอยู่คนเดียว ไปหาเพื่อน หาพี่... พอมีเพื่อนมากขึ้นเราก็มีพรรคพวกเป็นเครือข่าย

เรามากขึ้น ไว้ช่วยเหลือกันเรื่องต่าง ๆ ได้อีก...” (บากิ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง, สัมภาษณ์เมื่อ 2 มีนาคม 2566)

“...เมื่อเราอยู่กับเพื่อนกับคนอื่นในสังคม เราต้องเคารพในกฎ กติกา ไม่งั้นถ้าใครอยากทำอะไรก็ได้ก็ไปกันคนละทาง ไม่เป็นไปในทิศเดียวกัน ต่างคนต่างยึดถือบรรทัดฐานของตัวเองมันจะมันคงได้ยังไง แล้วถ้าไม่เคารพกฎหรือทำผิดกฎแล้วไม่มีผลอะไร ไม่โดนลงโทษก็ไม่ยุติธรรม กลุ่มนั้นสังคมนั้นก็ไม่มีระเบียบละละอะ ทีนี้ก็ต่างคนต่างไปความเป็นกลุ่มเป็นสังคมก็ค่อย ๆ สลายไป...” (ก๊อบ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนโยบายสาธารณะ, สัมภาษณ์เมื่อ 8 พฤษภาคม 2566)

“...หนูเรียนกับเพื่อน อยู่กับเพื่อนเอกที่เป็นไทยพุทธก็หลายคน ช่วยกันเรียน ช่วยกันทำการบ้านหรืองานที่อาจารย์สั่ง หนูไม่รู้สึกว่าต้องหวาดระแวงอะไร ยิ่งใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันตลอดก็มีความไว้วางใจเพื่อนในชีวิตประจำวัน เพราะได้ผ่านการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาหลายปีก็รู้จักกันเสียกัน และก็ไม่ว่าเค้าจะทำอะไรเราไปทำไม...” (เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 15 พฤษภาคม 2566)

จากผลการศึกษาจากกล่าวได้ว่า พุทธทางสังคมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เป็นเพื่อนโรงเรียน เพื่อนจังหวัดเดิมและเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ใหม่ในบริบทของแห่งนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นตัวทะเลาะ ความรู้สึกแปลกหน้า การผลักรอกจากกันและการแยกตัว ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างพรมแดนทางชาติพันธุ์ของคนต่างวัฒนธรรม อีกทั้งเมื่อปฏิสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ ค่านิยม บรรทัดฐานของกลุ่มที่เป็นกรอบแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการส่งเสริมความเชื่อมั่นทางสังคมให้เกิดขึ้นได้ เพราะค่านิยมพื้นฐานที่ยอมรับร่วมกันที่สะท้อนมาจากผลการศึกษาครั้งนี้คือค่านิยมแห่งการยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่างระหว่างกัน นับเป็นสิ่งสำคัญและถูกเรียกร้องในสังคมที่มีความหลากหลาย

สาม เจือนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับสถาบัน (the institution level)
มีเจือนไขมาจากบทบาทของสถาบัน (role of institutions) มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษา มีนโยบายและจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลวิชาความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการเป็น

บัณฑิตที่มีคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่า มหาวิทยาลัยได้ถ่ายทอดและปลูกฝัง ค่านิยมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งจากเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก สะท้อนว่านอกจากมหาวิทยาลัยได้ถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎีและทักษะอื่นๆที่เกี่ยวข้อง สำหรับการประกอบอาชีพแล้ว ยังได้ถ่ายทอดค่านิยมสังคมแบบพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้การ อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความต่าง สอนให้ยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่าง หลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรและกิจกรรมในแต่ละศาสตร์ สาขาอีกด้วย โดยเนื้อหาการบรรยายหลาย ๆ รายวิชาเป็นเนื้อหาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ แตกต่างกันไปและยังได้สะท้อนบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายจากทั่วโลก และ ยังมีกิจกรรมการวิพากษ์วิจารณ์และยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งทำให้ได้ฝึก ปฏิบัติการตระหนักรู้ถึงการมีอยู่และการรับฟังความคิดเห็นเพื่อนในชั้นเรียนที่มีความแตกต่าง จากตนเอง

“...ด้วยความที่หนูเรียนเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอยู่ แล้ว ซึ่งเอาก็สอนเรื่องสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ความเป็นพหุสังคม การอยู่ ร่วมกัน หนูก็ได้เรียนรู้เนื้อหาเรื่องความแตกต่างหลากหลายไปในตัว แล้วพออาจารย์ให้ทำงาน กลุ่มกับเพื่อนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรมก็ยิ่งได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็น ของเพื่อนของคนอื่นด้วย ได้เรียนรู้ว่าอ้อเค้าคิดแบบนี้หรอ หลักศาสนาเค้าเป็นแบบนี้หรอ ซึ่งบางเรื่องก็เพิ่งรู้จากเพื่อนที่เรียน บางเรื่องรู้แล้วแต่ก็เพิ่งเข้าใจจริง ๆ ก็ตอนทำกิจกรรม ด้วยกันในห้องเรียน...” (แห่ม่ม (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...จากที่เรียนก็มีวรรณกรรมหลายชิ้นที่อ่านแล้วทำให้เห็นบริบทสังคม วัฒนธรรมที่หลากหลายในประเทศต่าง ๆ ในโลก ก็ได้รู้ว่าคนอื่นและบ้านเมืองเค้าเป็นอย่างไร และประเทศเค้ายอมรับความหลากหลายมากน้อยแค่ไหน หรือประเทศอื่น ๆ เค้าพัฒนาเรื่อง การยอมรับและเคารพในความหลากหลายอย่างไร...” (เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...ในการจัดทำหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ระดับรายวิชาก็ได้นำคุณสมบัติของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง นโยบายของมหาวิทยาลัยมาออกแบบหลักสูตร ซึ่งเรื่องการยอมรับ เคารพในความแตกต่างหลากหลายทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมก็เป็นเรื่องพื้นฐานแรกเลยที่ถูกนำไปแปลงและสอดแทรกอยู่ในบทเรียน และในห้องเรียนก็พยายามให้นักศึกษาทำกิจกรรมร่วมโดยคละกันระหว่างเพื่อนต่างกลุ่มวัฒนธรรมอยู่แล้ว ที่สังเกตได้ก็เห็นว่าเด็ก ๆ สามารถเข้ากับเพื่อนได้ ทำกิจกรรมได้แล้วก็เพื่อนกัน เกาะกลุ่มกันไปไหนมาไหนได้..” (ภรณ์ (นามสมมติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี, สัมภาษณ์เมื่อ 26 ตุลาคม 2566)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ทางมหาวิทยาลัย คณะ และสาขาจัดให้ซึ่งนับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการรับรู้และยอมรับในความหลากหลาย โดยกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ถูกจัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้ทำให้พวกเขาได้พบปะ สร้างการปฏิสัมพันธ์ การปรับตัว เรียนรู้วิถีชีวิตของคนอื่น ๆ ในสถาบันผ่านการลงมือปฏิบัติ ดังรายละเอียดว่า

“...เวลาทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัยเพื่อเก็บชั่วโมงกิจกรรมทั้งกิจกรรมตามชั้นปี กับกิจกรรมเลือกร่วมกับเพื่อนต่างคณะ ต่างเอก ผมก็ได้รู้จักเพื่อนมากขึ้น ก็ยังทำให้ได้รู้จักเพื่อนมากขึ้น เรียนรู้วัฒนธรรม ศาสนา ภาษาของเพื่อนต่างคณะ ต่างเอกต่างจังหวัดมากขึ้นด้วย...” (พนิต (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรมทั้งข้างในและนอก ม.อ.ที่ทำให้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักศึกษาที่มีความแตกต่างกันหลายด้านโดยเฉพาะด้านสังคม ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับเด็กไทยพุทธที่มีจำนวนน้อยในมหาวิทยาลัยก็ดูแลมีกิจกรรมให้ นักศึกษาไทยมุสลิมก็มีกิจกรรมให้ และมีกิจกรรมรวมที่คนทั้งสองกลุ่มต้องเข้าต้องทำร่วมกันซึ่งจำเป็นต่อการปรับตัว เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกันและกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัยก็ได้ทำให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่งอาจจะต่างจากบ้านเมืองของบางคนที่มาเรียนที่นี่ด้วย สำหรับส่วนตัวผม ทำให้ผมเรียนรู้ เข้าใจว่าคนที่นี้เป็นใคร วัฒนธรรม ประเพณีเค้าเป็นอย่างไรเรื่องอะไรที่เราเข้าร่วมได้ หรือเข้าร่วมไม่ได้บ้าง เพราะอะไร...”

(เมฆ (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป, สัมภาษณ์เมื่อ 28 มีนาคม 2566)

ผู้ให้ข้อมูลหลักยังสะท้อนว่า มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนกำหนดกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้พวกเขารู้สึกสะดวกสบาย ไม่รู้สึกถูกเลือกปฏิบัติหรือมีสถานะเป็นคนชายขอบที่ต่ำกว่าคนชาติพันธุ์หลักในมหาวิทยาลัย โดยให้ข้อมูลว่า

“...มหาวิทยาลัยได้จัดระบบสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอให้นักศึกษา แม้ว่าจะไม่ทันสมัยบ้างแต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่รับได้ ไม่ถึงกับลำบาก เช่น หอพักอาศัยราคาไม่แพง โรงอาหารที่ควบคุมคุณภาพและราคาสำหรับนักศึกษาให้สามารถซื้อกินได้จนอิ่มท้อง ยังมีที่ออกกำลังกายหรือที่สาธารณะที่เอื้อให้ทุกคน ทุกศาสนา ทุกกลุ่มวัฒนธรรมสามารถมาใช้พื้นที่นั้นแสดงออกหรือทำกิจกรรมตามที่ต้องการได้ นอกจากนี้ยังเพิ่มสัญญาณอินเทอร์เน็ตครอบคลุมทั่วถึงให้นักศึกษาสามารถใช้ได้ ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งและองค์ความรู้ที่สนใจที่จำเป็นได้จากทุกที่ทุกเวลาเหมือนกัน ไม่ต้องไปจ่ายค่าเน็ตข้างนอกอีกมันจะลำบากเป็นภาระสำหรับเพื่อนที่ต้องกู้เรียน...” (นุก (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เคนนิเทศ, สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2566)

“...มหาวิทยาลัยกำหนด วางระบบบริหารจัดการความเพื่อเป็นอยู่ที่ดี ความเท่าเทียมและความยุติธรรมของนักศึกษาทุกคน ดูได้จากข้อกำหนด กฎเรื่องการสวมใส่ชุดนักศึกษาเข้าเรียน ติดต่อทำธุระในมหาวิทยาลัยซึ่งสะท้อนถึงความเท่าเทียมกัน กำกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หน่วยต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัตินักศึกษาทุกคนอย่างเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นใครเวลาที่ต้องให้บริการแก่นักศึกษา ...” (อัน (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 พฤษภาคม 2566)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บทบาทของสถาบันในเรื่องการถ่ายทอดปลูกฝังค่านิยมสังคมแบบพหุวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การปรับตัวเรียนรู้วิถีชีวิตของคนอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกัน การตระหนักและเคารพในความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนจัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดี และที่สำคัญคือกำหนด

กฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่เลือกปฏิบัติ จะนำไปสู่บรรยากาศของความเชื่อมั่นทางสังคมภายในมหาวิทยาลัยได้

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในระดับที่ยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ เงื่อนไขทั้งหมดในแต่ละระดับมีความสำคัญในตัวของมันเองและเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อเนื่องกันในลักษณะเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อนและมีความเป็นพลวัต โดยเงื่อนไขหนึ่งอาจเอื้อให้อีกเงื่อนไขหนึ่งเกิดขึ้นและดำเนินต่อไป ขยายวง และส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นได้ ดังนั้นการพิจารณาความเชื่อมั่นทางสังคมจึงต้องพิจารณาจากหลายมิติหลายด้านประกอบเข้าด้วยกัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งในพื้นที่ศึกษาในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ โดยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมสามารถแบ่งเป็น 3 ระดับคือ

1) ระดับปัจเจกบุคคล เกิดจากการมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัย คือการที่นักศึกษามีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิก มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมหาวิทยาลัยตั้งแต่การระบุนิสิตที่เรียน พยายามสอบเข้า และความตั้งใจในการรักษาสถานภาพนักศึกษาด้วยการพยายามระบุนิสิตและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ เพราะความชื่นชอบต่อการเป็นนักศึกษาในสังกัดของมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นอย่างมาก เงื่อนไขต่อมาคือการรับรู้ความเชื่อมั่น เกิดจากการที่นักศึกษามีความรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัยเป็นทุนอยู่เดิมแล้ว และมีความรู้สึกในเชิงบวก ความผูกพัน และรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสถาบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบัน นอกจากนี้ยังเกิดจากเงื่อนไขการ

มีส่วนร่วม คือการที่นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งภายในและนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งการเข้าร่วมอย่างสมัครใจและเสรีทำให้พวกเขาได้รู้จักเพื่อนใหม่มากขึ้น และได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่น ๆ ทำให้ได้เรียนรู้การมีอยู่ของคนต่างกลุ่มอีกด้วย และยังได้ปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องซ้ำบ่อยก็ยังทำให้รู้จักกันและสนิทกันมากขึ้น กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสมัครใจและปราศจากการบังคับช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นธรรมชาติต่อกันจนดึงดูดพวกเขาให้รวมตัวกันเป็นกลุ่มที่สนิทสนมกันได้ โดยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นอุปสรรคให้แบ่งแยกออกจากกัน

2) ระดับชุมชนหรือกลุ่ม ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษามีเงื่อนไขจากค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน แม้ว่าภายในมหาวิทยาลัยจะมีนักศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน และมีแง่มุมของการขัดเกลาและรักษาอัตลักษณ์ลายมุสลิมที่เคร่งครัดคือการถ่ายทอดและปลูกฝังหลักการอิสลามอย่างแน่นหนาและยาวนานทั้งจากที่บ้าน ชุมชนและโรงเรียนสอนศาสนาให้กับนักศึกษา เมื่อมาอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการปรับตัว การปะทะกันของพรมแดนทางชาติพันธุ์และนำไปสู่ความขัดกันได้ก็ตาม แต่โดยภาพรวมแล้วพิจารณาได้ว่านักศึกษาก็สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดการรวมกลุ่มในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันได้หรือเรียกได้ว่ามีความเชื่อมั่นทางสังคมในระดับหนึ่งทั้งนี้เพราะพวกเขามีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้ และพฤติกรรมที่เกิดจากการยึดถือค่านิยมหลักพื้นฐานของสังคมแห่งมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีร่วมกัน นั่นคือค่านิยมเรื่องความตระหนัก ยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้อื่นในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ประกอบกับการมีทุนทางสังคมคือการที่พวกเขามีเครือข่ายทางสังคมเดิมที่เหนียวแน่นอยู่แล้ว และสร้างเครือข่ายทางสังคมใหม่ ๆ จากการพบและปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ มีการยอมรับเอาบรรทัดฐานของกลุ่มมายึดถือปฏิบัติ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในที่สุด

อนึ่ง จากผลการศึกษาทำให้ตระหนักได้ว่า ไม่ว่านักศึกษาจะมีภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายอย่างไร จะถูกกำกับ ปลูกฝังเรื่องการรักษาอัตลักษณ์ลายมุสลิมมาอย่างเข้มงวดอย่างไร หรือมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกมากน้อยเพียงใด จะรับรู้ถึง

ความเชื่อมั่นหรือไม่ ปรับตัวไม่ได้ หรือพยายามอยู่ในความสัมพันธ์แบบที่เรียกว่า safe zone และรวมถึงว่าบางคนอาจจะเข้าร่วมกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ให้ได้มากน้อยแตกต่างกันและอาจจะไม่เต็มใจบ้างก็ตาม สิ่งสำคัญคือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนักศึกษา สิ่งนี้เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่สำคัญที่จะทำให้บรรดาผู้ที่แตกต่างกันไม่ว่าจะด้านใดเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความเข้าใจลักษณะพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างกันมากขึ้น ทำให้ต่างคนต่างได้รู้จัก ยอมรับ ตระหนัก รวมถึงเคารพผู้ที่มีความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมได้ เพราะโดยธรรมชาติของการต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นและมุมมองในเรื่องการปรับตัว จะหันเหพวกเขาให้เข้าร่วมปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และก่อร่างสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อมั่นทางสังคมต่อไปได้ ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยส่งเสริมให้มีกิจกรรมและพื้นที่ให้เกิดการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและซ้ำ ๆ ก็จะทำให้เกิดความคุ้นเคยไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก็จะยิ่งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เหนียวแน่นมากขึ้นได้

3) ระดับสถาบัน โดยบทบาทของสถาบัน ที่ทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันตัวแทนของรัฐในด้านการจัดการศึกษา มีนโยบายและจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อประสิทธิภาพ ประสพผลวิชาความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มหาวิทยาลัยมีการถ่ายทอดและปลูกฝังค่านิยมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งจากเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้นอกจากความรู้เชิงทฤษฎีและทักษะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการประกอบอาชีพแล้ว ยังได้ถ่ายทอดเนื้อหาสังคมแบบพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความต่างสอนให้ยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านเนื้อหาที่บรรยายในรายวิชาของหลักสูตรและกิจกรรมในแต่ละศาสตร์สาขาอีกด้วย โดยหยิบยกเนื้อหาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกมานำเสนอ สะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย มีกิจกรรมในชั้นเรียนที่สอนให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างและการตระหนักถึงการมีอยู่ของคนที่ต่างจากตนเอง กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ทางมหาวิทยาลัย คณะ และสาขาจัดให้ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการรับรู้และยอมรับในความหลากหลาย ท้ายที่สุดการจัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดจนการกำหนดกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความยุติธรรมและ

ความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยทำให้พวกเขาไม่รู้สึกรู้สึกว่าถูกเลือกปฏิบัติหรือมีสถานะเป็นคนชายขอบที่ต่ำกว่าคนชาติพันธุ์หลักในมหาวิทยาลัย ก็จะสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมได้อีกทางด้วย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนมาก โดยในระดับปัจเจกบุคคล ความเชื่อมั่นที่เกิดจากเงื่อนไขแรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น และการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “The Influence of motivation and cohesion on future participation in physical activity” ที่ Doyle (2005) พบว่าแรงจูงใจของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมและยังคงอยู่กับกลุ่มที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย และการศึกษาของ Bollen and Hoyle (1990) ที่ศึกษา “Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination” พบว่าการรับรู้ความเชื่อมั่นของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และผลการศึกษาของ International Comparative Research ได้ยืนยันในบทความเรื่อง “Social cohesion: Insights from Canada Research” ว่าการมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญที่สัมพันธ์ต่อความเชื่อมั่นทางสังคม (Jeannotte, 2003) ส่วนในระดับชุมชน ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kearns and Forrest (2000) เรื่อง “Social Cohesion and Multilevel Urban Governance” ที่พบว่า เมืองที่มีระดับความขัดแย้งสูงมีความเชื่อมั่นทางสังคมสูงได้เช่นกัน เพราะมีบรรทัดฐานและค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน และงานของ Sloane (2016) เรื่อง “The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion And The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands” พบว่าการติดต้อมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนสองกลุ่มที่เป็นไปโดยธรรมชาติมีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์แบบครอบครัวที่มีความใกล้ชิดเหนียวแน่น กลุ่มผู้อพยพได้รับประโยชน์จากการติดต้อมีปฏิสัมพันธ์กันในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการฝึกเรียนรู้ภาษา ในการทำความรู้จักสมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งสองกลุ่มซึ่งทำให้ได้รู้จักภูมิหลังทางวัฒนธรรมของกันและกัน และเกิดความรู้สึกผูกพันเข้าด้วยกัน (togetherness) ส่วนระดับสถาบัน ความเชื่อมั่นทางสังคมที่เกิดจากบทบาทของสถาบันสอดคล้องกับงานของ Moiseyenko (2005) เรื่อง Education

and Social Cohesion: Higher Education ที่พบว่า สถาบันการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมได้ โดยการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความเป็นอิสระทางวิชาการ วัฒนธรรมความซื่อสัตย์ทางวิชาการ การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางวิชาการขึ้น ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความหลากหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไปช่วยส่งเสริมให้ผู้คนเคารพซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติ และยอมรับกันได้ และงานวิจัยเรื่อง *Fostering social cohesion in universities: Bridging the cultural divide* ที่พบว่ามหาวิทยาลัยควรส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างชาติและนักศึกษาชาวออสเตรเลียเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและสนับสนุนวัฒนธรรมเชิงสถาบันเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ (Smart, Volet, and Ang, 2000) รวมถึงงานของ Baeker (2002) เรื่อง “Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion” ที่ว่าความหลากหลายไม่ได้ทำให้ความเชื่อมั่นทางสังคมและการยึดเหนี่ยวกันทางสังคมร่อนลง แต่ประเด็นความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายต่างหากที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความเชื่อมั่นทางสังคม ในการเรียกร้องให้สร้างความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นใหม่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม จำเป็นต้องให้ความสนใจไปที่การสนับสนุนส่งเสริมของสถาบันในการปฏิบัติ/การดำเนินนโยบายในเรื่องการตระหนักถึงความแตกต่าง ความเท่าเทียมและยุติธรรม หรือการสร้างวิธีการที่จะเผชิญกับความขัดแย้งและการทำงานท่ามกลางค่านิยมที่ขัดกันที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ผลการวิจัยนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะในสองระดับคือ ระดับนโยบาย ผู้บริหารต้องตระหนักและควรกำหนดนโยบายเชิงรุกต่อการสร้างสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยแท้จริง โดยมอบนโยบายให้ทุกหน่วยจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการดำรงอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายได้อย่างเสรีและเท่าเทียมในมหาวิทยาลัย ระดับปฏิบัติ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับทั้งระดับมหาวิทยาลัย คณะ และหลักสูตร ควรอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยเพิ่มจำนวนและเนื้อหาของกิจกรรมที่

ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างวัฒนธรรมในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อเน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและลดแรงต้านระหว่างกลุ่ม ในส่วนของคณาจารย์ นักวิชาการในฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะฝ่ายพัฒนานักศึกษาควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ การสื่อสารทางวัฒนธรรม และตระหนักรู้ในการมีอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการจัดการและเป็นพี่เลี้ยงให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้นำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม ในส่วนของนักศึกษา ทั้งนักกิจกรรมและนักศึกษาทั่วไป นอกจากจะพัฒนาด้านภาวะผู้นำด้านอื่นๆทั่วไปแล้วควรเน้นไปที่มิติภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างของการดำรงอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย ทั้งด้านความสามารถในการปรับตัวและเพื่อสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในการรับมือความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในมหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- งานทะเบียนและรับนักศึกษา กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี. (2563). จำนวนนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำแนกนักศึกษา จำแนกตามคณะ/เพศ/ศาสนา/ชั้นปี [จุลสาร]. ค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2565 จาก [http://regist.pn.psu.ac.th/documents/julsan163/\[163\]4. pdf](http://regist.pn.psu.ac.th/documents/julsan163/[163]4. pdf).
- ธนาพงศ์ ไชยริย์. (2563). คู่มือปฏิบัติงานกิจกรรมนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประไพพิมพ์ สุวีริณนท และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 29(2), 31-48. สืบค้น 12 กันยายน 2562 , จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/69461>.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2550, 16 ตุลาคม). ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง กำหนดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามระเบียบว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2560, 6 มิถุนายน). **ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง กำหนดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา พ.ศ. 2560.**

สมฤดี สงวนแก้ว, เกษตรชัย และหิเม, วันชัย ธรรมสังการ และจิรัชยา เจียวกีก. (2563). ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**. 8(1), 194-216. สืบค้น 23 เมษายน 2564, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/244243/165221>.

Baeker, G. (2002). Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion. **Canadian journal of communication**. 27(2), 179-196. Retrieved December 20, 2019, from <https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/1293>.

Berman, Y., & Phillips, D. (2004). **Indicators for Social Cohesion: Paper submitted to the European Network on Indicators of Social Quality of the European Foundation on Social Quality, Amsterdam.** Retrieved December 20, 2019, from <https://www.socialquality.org/wp-content/uploads/import/2014/10/Indicators-June-2004.pdf>.

Bollen, K.A., & Hoyle, R.H. (1990). Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination. **Social Forces**. 69(2), 479–504. Retrieved December 17, 2019, from <https://www.jstor.org/stable/2579670>.

Breidahl, N. K., Hotug, N., & Kongshøj, K. (2018). Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. **European Political Science Review**. 10(1), 97-118. Retrieved December 22, 2019, from <https://www.researchgate.net/publication/314097748>.

Carron, A.V. (1982). Cohesiveness in Sport Groups: Interpretations and Considerations. **Journal of Sport and Exercise Psychology**. 4(2), 123-

138. Retrieved December 22, 2019, from <https://doi.org/10.1123/jsp.4.2.123>.
- Doyle, A. M. (2005). **The Influence of Motivation and Cohesion on Future Participation in Physical Activity** (Master of Arts Thesis, Mc Gill University, Montreal: Canada). Retrieved December 14, 2019, from http://digitool.library.mcgill.ca/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1576325552182~273.
- Eizaguirre, S., Pradel, M., Terrones, A., Martinez-Celorio, X., & García, M. (2012). Multilevel Governance and Social Cohesion Bringing Back Conflict in Citizenship Practices. **Urban Studies**. 49(4), 1999-2016. Retrieved December 17, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/Xavier_MartinezCelorio/publication/239810160_Multilevel_Governance_and_Social_Cohesion_Bringing_Back_Conflict_in_Citizenship_Practices/links/5429465c0cf238c6ea7d1fae.pdf.
- Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2019) Social Cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, 32(2) , 231- 253. Retrieved December 21, 2019, from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2018.1497480>
- Friedkin, N. E. (2004). Social cohesion. **Annual Review of Sociology**. 30(1), 409-425. Retrieved August 10, 2019, from <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110625>.
- Jenson, J. (1998). **Mapping Social Cohesion: The state of Canadian Research**. Retrieved December 12, 2019, from http://www.cccg.umontreal.ca/pdf/CPRN/CPRN_F03.pdf.

- Jeannott, S. M. (2003). **Social Cohesion: Insights from Canadian research**. Retrieved December 18, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/M_Jeannotte/publication/228981786_Social_cohesion_Insights_from_Canadian_research/links/00b7d527a982c200ba000000.pdf.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. **Urban Studies**. 37(5–6), 995–1017. Retrieved December 24, 2019, from <http://usj.sagepub.com/>.
- Lewicki, R. & Brinsfield, C.T. (2009). **Social Capital: Reaching Out, Reaching In**. USA: Edward Elgar.
- Moiseyenko, Olena. (2005). Education and Social Cohesion: Higher Education. **Peabody Journal of Education**. 80(4), 89-104. Retrieved August, 18, 2022, from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15327930pje8004_7
- Moiseyenko, O. (2005). Education and Social Cohesion: Higher Education. **Peabody Journal of Education**, 80(4), 89-104. Retrieved August 10, 2019, from: <https://www.jstor.org/stable/3497054>
- Smart, D.; Volet, S.; Ang, G. (2000). **Fostering social cohesion in universities: Bridging the cultural divide**. Retrieved December 24, 2023, from <https://researchportal.murdoch.edu.au/esploro/outputs/report/Fostering-social-cohesion-in-universities/991005542993607891>.
- Sloane, L. (2016). **The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion and The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands** (Master of Arts Thesis, Utrecht University, Netherlands). Retrieved December 19, 2019, from <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/344567>.

UNESCO. (2015). **International Standard Classification of Education. Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) –Detailed field descriptions**. DOI <http://dx.doi.org/10.15220/978-92-9189-179-5-en>.

การสัมภาษณ์

อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย และหิ้ม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566.

ณิชา (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 4 เมษายน 2566.

ชูณี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 4 มีนาคม 2566.

ฮัสซัน (นามสมมุติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ อาคารเรียนรวม 19มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 เมษายน 2566.

นพ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 2, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกษตร ชัยและหิ้ม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 22 พฤษภาคม 2566.

บากี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 มีนาคม 2566.

ก๊อบ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนโยบายสาธารณะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 8 พฤษภาคม 2566.

เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 15 พฤษภาคม 2566.

อ้น (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 16 พฤษภาคม 2566.

เมฆ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกษตรชัย และหิม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 28 มีนาคม 2566.

นุก (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนิเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกษตรชัย และหิม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 24 มีนาคม 2566.

น้ำ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครองท้องถิ่น (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566.

เหม่ม (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 26 ตุลาคม 2566.

ภรณ์ (นามสมมติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และ
วันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 26 ตุลาคม 2566.

พนิตี (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม
(ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
เมื่อ 27 ตุลาคม 2566.